

Јово Михаљевић

ИЗ РАДА ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ШЕСТЕ ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Шеста црногорска ударна бригада формирана је 14. новембра 1943. године, у данима рата и револуције када су све више сазријевали услови за ширу мобилизацију снага у борби против окупатора и квислинга. Капитулација Италије и офанзива савезника, тако рећи на свим фронтovima, имали су непосредни утицај на даљу поларизацију маса, нарочито у крајевима које су држали под окупацијом Италијани, што је био случај и са Црном Гором. Без обзира на сва настојања окупатора да уз помоћ разних марионета и јаког пропагандног апарата прикрију своје поразе, незадрживо је продирало сазнање о неминовности побједи антихитлеровске коалиције. Послије свих неуспјелих покушаја окупатора, нарочито оних у првој половини 1943. (Неретва и Сутјеска), да уништи главнину и руководство ослободилачких снага, револуционарни покрет поприма у међународним односима нове квалитете и стиче позицију за позицијом да буде признат и помогнут од стране савезника.

Долазак јединица II ударног корпуса с јесени 1943. из Босне у Санџак и Црну Гору и разбијање четничког упоришта у Колашину, у коме се тада налазила и тзв. Врховна команда југословенске војске у отаџбини са Дражом Михаиловићем, били су веома значајни за бржи процес политичког раслојавања и прегрупаацију снага у корист револуције. При томе, нужно је истаћи да су четници као главна политичка групација на овом терену, иако у основи већ дискредитовани и прије доласка ових јединица, захваљујући непосредној војној и материјалној подршци окупатора, били, објективно, она снага која је кочила или пак у неким крајевима онемогућавала бржи развитак устанка. Шеста, као и друге бригаде на овом терену, била је читаво вријеме рата суочена са овом чињеницом, и морала је стално да ангажује свој политички актив да би паралисала непријатељску пропаганду која је до њених редова долазила.

Ослобођењем пространих територија и разоружањем неколико италијанских дивизија, чији су дјелови, послије капитулације њихове државе прешли на страну НОП-а, јединице II удар-

ног корпуса омогућиле су јачу политичку активност у народу и формирање или учвршћење органа нове власти, а тиме уједно створиле услове за ширу мобилизацију људских и материјалних резерви са терена.

Цијенећи та кретања, члан Политбироа ЦК КПЈ и Врховног штаба НОВ и ПОЈ Иван Милутиновић обратио се крајем септембра Главном штабу НОВ и ПО Црне Горе и Боке, да овај треба од нараслих територијалних одреда да формира још једну регуларну јединицу. Послије извршених припрема, око 560 бораца из Зетског, Никшићког и Дурмиторског одреда сврстало се у батаљоне новоформиране VI црногорске бригаде.¹

У саставу 3. ударне дивизије, а затим у саставу Приморске оперативне групе, бригада се на територији Црне Горе, Босне и Косова успјешно хватала у коштац са бројним њемачким, а уз њих и четничким, усташким и балистичким формацијама, и дала значајан допринос коначном ослобођењу земље. Маневарска способност у борбама по Санџаку, око Никшића, блокада и борбе за Грахово, спречавање Њемаца да продру од правца Даниловграда ка сјеверу у новембру 1944, протјеривање њемачких заштитница преко Санџака и сузбијање балистичке контрареволуционарне активности 1945. на Косову — то су били најважнији задаци на којима се VI, заједно са осталим јединицама на том терену, ангажовала у времену од свог формирања до ослобођења. Војничке акције Бригаде биле су увијек праћене политичким, да би, у одређеним условима и потребама, ове друге, како у јединицама тако и на терену, добијале примаран значај. Извршење свих тих сложених задатака у вртлогу рата захтијевало је и напоре и жртве, а читав рад партијске организације Бригаде био је усредсређен на уздизање и оспособљавање њеног састава да их што успјешније изврши.

Не располажемо подацима о бројном стању партијске организације Бригаде на сам дан њеног формирања. На основу сачуваних докумената, почетком јануара 1944, тј. мјесец и по након формирања, имала је 146 чланова Партије и 49 кандидата, а организација Скоја 250 чланова. Ови комунисти живјели су партијски у 20 ћелија, на принципу: једна чета — једна ћелија, у батаљонима су постојали бирои, односно комитети, а њихов рад је обједињавао замјеник комесара бригаде који је повезивао организацију са партијским руководством дивизије.² Неколико мјесеци касније, тј. средином 1944, када је укупно бројно стање Бри-

¹ У кратком временском раздобљу формиране су затим и Седма, Осма, Девета и Десета црногорска бригада, од људства сличног ономе које је ушло у састав Шесте. Ове бригаде живјеле су и ратовале углавном под истим условима под којима је живјела и ратовала Шеста, па основне карактеристике организације и система и метода рада Партије у њима биле су сличне или истовјетне са оним што ћемо изнијети о раду Партије у Шестој бригади.

² Ј. Михаљевић, Зав. Гагача, Београд 1970, стр. 31.

гаде износило око 900 бораца, партијска организација имала је 260 чланова и 35 кандидата, а организација Скоја око 300 чланова.³

Иако само бројно стање организације није ни у овој, као ни у другим јединицама, представљало одлучујући фактор који би изражавао њену снагу и утицај, оно ипак илуструје чињеницу да је у свакој органској јединици војне формације: чети, самосталном воду, штабу или накнадно пормираном дијелу, постојала и радила организација комуниста. Њену снагу и политички утицај који је вршила на ванпартијски борачки састав могуће је сагледати кроз осврт на систематски рад унутар саме организације, укључујући ту и Скоју као главну трансмисију преко које је она дјеловала међу масом омладинаца, а на другој страни кроз анализу богатства форми политичког, културног, забавног и другог садржаја, чиме је био испуњен живот ратника у паузама између ватрених окршаја. Овом приликом осврнућемо се само на нека методолошка искуства из рада партијске организације ове бригаде.

Тзв. организациони састанци комуниста имали су у том раду посебан значај. На њима се редовно, у просјеку једанпут недељно, зависно од актуелности проблема који су се јављали, претресало стање у организацији, критички анализирали активност сваког њеног члана, одмјеравала зрелост кандидата и одлучивало се о њиховом пријему у Партију, расправљало се о теоријском уздизању чланова и активности комуниста по осталим питањима. Као карактеристику тог рада могли бисмо да истакнемо чињеницу да је дневни ред сваког партијског састанка био везан за непосредну акцију и да је био лишен сваког формализма и шаблона.⁴ Што се тиче интензитета, нарочито онда када јединице није су биле непосредно ангажоване у борбама или на маршу, није пропуштен, тако рећи, ни један сат слободног времена у току дана, а да комунисти нијесу били укључени у неку од тих активности. Иако је рад партијске организације у јединицама био у неку руку илегалан, чланови Партије су налазили могућности за своје састанке. Они се нијесу јавно легитимисали ванпартијцима као такви, мада су ванпартијци могли знати ко је члан Партије,

³ Архив Војноисторијског института у Београду (у даљем тексту: АВИИ) к. 397, бр. 20/3—3.

⁴ На састанку бироа Четвртог батаљона, одржаном 27. децембра 1943. године, последице извјештаја које су поднијели секретари ћелија, размотрено је стање у четама и формулисани су конкретни задаци. На ванредном састанку ћелије штаба истог батаљона 30. децембра критиковани су замјеник команданта и интендант батаљона. Комунисти Друге чете истог батаљона анализирали су на свом састанку 4. јануара 1944. своју активност у акцијама чишћења терена од четника током посљедњих дана и одредили задатке за наредни период. На савјетовању партијских руковођаца Бригаде одржаном 11. јануара 1944. последице извјештаја секретара батаљонских бироа и прораде закључака дивизијског комитета Партије, услиједила је дискусија и било је ријечи о даљој активности организације по свим секторима итд. (Ј. М., Дневник, стр. 426—434, рукописа).

ко се одваја и одлази на састанке за које се не обавјештавају сви борци. Могли су затим да препознају комунисте по њиховим јавним иступима у тумачењу линије Партије по одређеним питањима, да их препознају по држању у појединим, нарочито тежим ситуацијама итд. Ни распоредом рада у току дана у којем се предвиђало како провести сваки минут времена од устајања па до повечерја (часови војне и политичке наставе и разни облици културно-забавног живота), нигдје се није фиксирало вријеме за партијске или састанке Скоја. Зато су они морали да користе „слободно вријеме“ у току дана, често и увече, док се остали борци одмарају, а само у неким случајевима, по одлуци команде, могли су да одсуствују са часова војне или друге наставе и присуствују партијским састанцима. Ако бисмо хтјели навести неки примјер, можемо се послужити подацима о партијским састанцима у 4. батаљону VI бригаде. Комунисти 1. чете окупили су се у току првих 15 дана јануара 1944. пет пута на састанке, и то једанпут на радни а четири пута на теоретске састанке. Комунисти 3. чете истог батаљона одржали су за то вријеме четири састанка и двије четне конференције, комунисти митраљеског вода четири састанка итд. У првих шест мјесеци по формирању комесар IV батаљона присуствовао је на око 150 партијских састанака, политичких скупова, сусрета са органима власти или разних предавања и приредби у јединицама свог батаљона и на терену, а слично је било и са осталим комесарима.⁵

Такав интензитет рада није остајао без резултата. Поред искустава која су људи стицали у свакодневnoj пракси, било ба се ради о ономе из борби, са марша или организације живота у логору, теоријски часови и расправе о неким најбитнијим питањима, о карактеру и циљевима народноослободилачке борбе, затим о искуствима октобарске револуције и раду совјета, карактеру нове власти која ступа на историјску позорницу код нас, теоретске марксистичке и научно-образовне теме које су они често слушали или сами преносили другима — све је то утицало на ширење њихових видика и јачало увјерење у оправданост борбе чији су и сами учесници. Руководећи кадрови тим путем преносили су на млађе своја богата револуционарна искуства, чиме су их оспособљавали да и они послије извјесног времена могу да преузму одговорније дужности од оних које су вршили. Прису-

⁵ Исто, стр. 438, 439. — Четрнаестог јануара 1944 у Четвртм батаљону одржан је састанак штаба у вези с распоредом бораца по четама, а затим савјетовање са командним кадром и састанак културно-просвјетног одбора батаљона, на коме је прецизиран план рада за наредних 15 дана. Два дана касније одржано је поново савјетовање са командама чета и састанак батаљонског руководства Партије, а 20. јануара политички збор са народом у Прекобрђу и савјетовање у штабу бригаде са комесарима и индентатима батаљона. (Исто, стр. 440, 441).

ство у јединицама знатног броја ђака и интелектуалаца⁶ олакшавало је спровођење у живот и теоретско-политичког и научно-образовног програма, који је задирао у веома широк дијапазон питања, од теорије развитка првобитне заједнице људског рода, па све до савремених тековина науке.⁷ На партијским теоретским састанцима обично се обрађивао Увод у „Економски развитак друштва“ од Сегала, „Комунистички манифест“, поједине главе „Историје СКП(б)“, чланци из „Борбе“, „Пролетера“, „Правде“ и других наших и совјетских издања. На тим састанцима је најчешће одређени материјал прочитан, уз објашњење појединих појмова и економских категорија, а скоро сваки комуниста имао је своју биљежницу у коју је, према могућностима и свом образовном нивоу, уписивао дио онога што је чуо и што је сматрао најважнијим. Сљедећег састанка водила би се најчешће дискусија о тој материји, а у међувремену људи су појединачно или групно проучавали одређену материју и давали објашњења за нека нејасна питања. Прилагођавајући све то нивоу чланова Партије, тим путем је постижан максимални успјех у њиховом теоретском развиту.

Састанци и савјетовања са командним кадром, који су најчешће држани у оквиру батаљона, а повремено у оквиру бригаде, имали су претежно методски карактер и опућивали су руководиоце чета и водова да боље схвате и да могу досљедније да спроведу у живот одређене задатке, оспособљавали су их за боље руковођење и командовање својим јединицама.

Када је ријеч о оцјенама резултата рада Партије, сматрамо да није без значаја указати на једну појаву, која није била изу-

⁶ У подацима о социјалном саставу чланова Партије од јануара 1944, наводи се да у Првом батаљону има 13 ђака и интелектуалаца, (толико је у том батаљону било тада и сељака), у Другом 10, у Трећем 12, а у Четвртном 7, што значи да су у сва четири батаљона (од 103 члана Партије) била 42 ђака и интелектуалаца (исто, стр. 439, 440).

⁷ У програму тема политичког и културно-просвјетног рада који је требало спроводити у јединицама већ првих дана по формирању Бригаде биле су назначене ове:

а) Политичке:

- 1 — Развој, циљеви и карактер народноослободилачке борбе,
- 2 — Улога КПЈ у народноослободилачкој борби од капитулације Југославије до данас.
- 3 — Политика окупатора и домаћих издајника,
- 4 — Народноослободилачки одбори као зачеци нове народне власти.
- 5 — Народноослободилачка војска остварује братство и јединство народа Југославије,
- 6 — Значај савеза између СССР-а, Енглеске и Америке,
- 7 — О непријатељским офанзивама у Југославији,

б) — Просвјетне:

- 1 — Постанак Земље,
- 2 — Распоред копна и мора,
- 3 — Атмосферске појаве,
- 4 — О Словенима — уопште,
- 5 — Јужни Словени — посебно,
- 6 — Из новије историје Црне Горе. (Исто, стр. 392, 393).

зетак само за ову бригаду. Наиме, у многим извјештајима и закључцима са састанака партијских руководиљаца заступљена је била једна пренаглашена критика слабости и недостатака. Иако је тих пропуста било увијек, ратни услови живота и рада нијесу могли тећи без њих, чини се, ипак, да је била присутна једна самокритичност, која је имала за циљ да потенцира појаве недисциплине, јавашлука, небриге о људима и слично, како би осјећање самозадовољства постигнутим успјесима уступио мјесто бризи за рјешавање постојећих и новонасталих проблема.⁸ С друге стране, то је одражавало једну бескомпромисност Партије према свакој појави која би могла негативно утицати на морално-политичко јединство и борбену готовост јединица.

У осврту на форме рада Партије у циљу учвршћења морално-политичког стања у јединицама VI морамо имати у виду и њен састав. У Бригади је на сам дан њеног формирања био један (иако не велик) број бораца који је извјесно вријеме, стицајем одређених историјских околности, био у четничким формацијама. Каснијим развитком догађаја, када се на новоослобођеним територијама спроводила обавезна мобилизација скоро свих за борбу способних мушкараца, и у VI је долазио не мали број бивших четника. То су били људи који су углавном били присилно мобилисани у четничке редове, а не окорели зликовци и изразити сарадници окупатора (јер су такви наставили борбу против осло-

⁸ У директивном писму замјеника комесара Главног штаба НОВ и ПОЈ за Црну Гору и Боку од 2. XII 1943. упућеном свим партијцима у војсци указује се, поред осталог, да чланови Партије морају „за увијек отклонити сваку немарност, лабавост, алкавост и јавашлук у раду“. (Зборник докумената и података о народноослободилачком рату у Југослвији 1941—1945, — у даљем тексту: Зборник НОР-а — том III, књ. 6, стр. 256).

„Партијска дисциплина и одговорност комуниста није на завидној висини. Партија није обратила довољно пажње конспирацији, либерално се односила према грешкама и пропустима, што је имало као последицу недовољну будност, недисциплину и слабу личну одговорност комуниста...“, констатује се на савјетовању партијских руководиљаца Шесте бригаде, одржаном 11. јануара 1944, да би се, послје дискусије о резултатима рада и оцјена које су дали партијски руководиоци из Треће дивизије, који су присуствовали савјетовању, истакли у закључцима следеће:

— да је у кратком временском периоду од формирања Бригаде урађено доста, да је партијска организација Бригаде на висини, да је јака и да може да одговори задацима који се пред њу поставе;

— да је правилном политиком кадрова укључила у своје редове један број Партији најближих бораца;

— да је правилном организацијом теоријског рада припремила своје чланове за даље изучавање теорије марксизма-лењинизма;

— да је правилним радом учврстила свој утицај на масу бораца и уздигла њихову свијест, што се већ одразило на њихову борбену способност;

— да се Партија ангажовала у политичком раду на терену и на стицању војних знања код бораца;

— да је правилно и успјешно организовала форме културно-просвјетног и забавног рада у јединицама и на терену. (АВИИ, 398—3/1—1, 398—1/1—3/1.)

бодилачког покрета). Ипак, дужевремени утицај непријатељске пропаганде и још увијек постојеће присуство окупаторских снага у неослобођеним градовима, као и њихова повремена активност против јединица НОВ, уз остале факторе, изазивали су код једног броја припадника VI бригаде недоумицу или извјесну резерву према свему што се у оквиру политичке и друге активности говорило у Бригади.⁹ Када се томе дода чињеница да су четници, свјесни своје немоћи да се уз окупатора супротставе нарастању и јачању ослободилачког покрета, у току 1944. године прибјегли тактици да плански шаљу један број својих привржених, а не много компромитованих кадрова у партизанске јединице, да би их нагризали изнутра, онда је лакше схватити озбиљност задатка Партије у погледу учвршћења морално-политичког стања. У сталном контакту са народом, политички колебљиви борци радо су прислушкивали алармантне вијести и разне дезинформације о новим офанзивама, репресалијама, о поновном одласку партизана за Босну и др., које су окупатори и четници из блока систематски ширили. Зато је било неопходно интензивним радом паралисати ту пропаганду, убиједити људе у обавезу њиховог учешћа у борби и елиминисати сваки покушај непријатељске активности у самим јединицама. Иако су ти напори давали резултате, дезертерство као појава није у првој половини 1944. године било усамљен случај. Било је дана када је из јединица дезертирало више десетина бораца.¹⁰

Поред појачане активности у јединицама, у борби против дезертерства дјеловали су и органи власти са терена. Јединице из чијих су редова борци бјежали састављале су спискове са подацима о години и мјесту њиховог рођења и датуму када су и одакле побјегли, па су те спискове слале командама мјеста, које су предузимале гоњење и евентуално хватање дезертера који не би отишли у блок. Такве су обично разоружавали и враћали у јединице, ако се радило о безазленијим случајевима. Већина њих обично је одустајала од поновног покушаја дезертерства. Главни

⁹ Уз детаљан план политичког рада који је почетком јануара 1944. доставио јединицама, комесар Бригаде указује комесарима батаљона: да је Бригада прилично млада и да је попуњена људством које је дуже времена било под утицајем четничке и окупаторске пропаганде, па зато треба првенствено обрадити теме о народноослободилачкој борби у Југославији и борби слободољубивих народа против фашизма. (АВИИ, 398—3/1—2.)

¹⁰ Од 1. фебруара до 20. маја 1944. дезертирала су из Бригаде 153 бораца, наводи се у извјештају који је штаб ове бригаде послао команди II подручја, уз списак дезертера (АВИИ — 1772—2/2). У извјештају који је штаб Бригаде послао 22. марта 1944. штабу Четвртог батаљона каже се да су дезертери из тог батаљона, који су се предали Њемцима у Даниловграду, изјавили: да је требало да пође са њима још 14 бораца (Исто, 398—3—18). У једном писму истог штаба од 28. марта преноси се батаљонима податак, добијен преко обавјештајне службе Зетског одреда, да се у неком батаљону Шесте налази борац Милош Орловић који припрема 40 бораца за дезертерство, па га треба пронаћи и хитно спровести у штаб бригаде. (Исто, 398, 3—18.)

организатори, уколико би били ухваћени, извођени су пред војни суд.¹¹

Координираном акцијом органа власти на терену и оперативних јединица сужавао се простор за непријатељски утицај међу борцима, али комунистима Бригаде било је јасно да ће тај простор бити још ужи уколико њихова активност на терену, поред оне у јединицама, буде још већа. Зато су конференције, политички зборови, разне приредбе и лични разговори са људима били непрестано на дневном реду те активности. Посебна улога у томе припада комесарима јединица, а нарочито ако се ради о односу и указаној помоћи органима народне власти на терену. Тамо гдје су ти органи већ били формирани, они су организовали са њима сусрете и помагали како да најуспјешније ријеше актуелна питања са којима су се суочавали, а тамо гдје органа власти није било, преко зборова грађана бирани су људи који су преузимали одговорност да наставе своју претходно испољену активност у другом виду, тј. као чланови народноослободилачких одбора.¹²

Систематским и интензивним радом који је организовала и водила, партијска организација је, и поред свих објективних тешкоћа, успјела да Бригаду убрзо уздигне и развије у здраву и

¹¹ Међу овима нашао се у јуну 1944. и бивши четник Раде Кривокапић. Он је био један од оних који су „добровољно“ ступили у Бригаду. Неколико мјесеци вјешто се прикривао, чак се и истицао у неким активностима у чети и стекао повјерење команде. Неко вријеме носио је пушкомитраљез, који су, по правилу, носили поуздани борци, затим је постављен за десетара и вршиоца дужности командира вода. Док је његова чета била на полагају и у непосредном контакту са непријатељем код Грахова, он је, преко једне жене успио да се повеже са четницима у блоку и да утаначи са њима заједничку акцију: да четници наиђу, док он буде на стражи, у одређено вријеме нападну логор, заробе и ликвидирају командни кадар и све оне који покушају да дају отпор. Рачунао је, при кројењу тог плана, на подршку неких, како их је он оцијенио истомишљеника у чети, али је та подршка изостала. Напад је извршен, али без резултата какве је он очекивао. Погинуо је само један пилот британског ваздухопловства који се, послје кvara на авиону, спустио падобраном у рејон чете и чекао да га сјупрадан спроведу до штаба бригаде, а заробљена је и дијелом уништена четна комора. Кривокапић је и послје тога остао у чети, рачунајући да се за његову улогу те ноћи неће сазнати. Анализирајући све околности под којима је напад извршен, комунисти ове ћелије брзо су дошли до закључака и података на основу којих је Кривокапић лишен слободе и убрзо затим изведен пред војни суд. Али, на томе се није све завршило. Сам чин стријељања овог непријатеља отворио је нови проблем. Један од десеторице бораца који су били одређени да га, са још једним саучесником ликвидирају, у тренутку испаливања метка, подигао је цијев и опалио изнад главе осуђеника. Строју батаљона који је посматрао стријељање то није могло да остане непримијећено. Мада је и овај важио као добар борац, у том тренутку код њега је преовладала сумња у оправданост извршења пресуде. Услиједили су разговори са њим и он је увидио своју грешку. У сљедећим акцијама доказао је своју храброст и оданост, па је након неколико мјесеци постао кандидат, а затим и члан Партије.

¹² Нарочито је важно истаћи да се мора посветити већа пажња политичком раду међу масама куда пролазе и гдје живе одреди, батаљони и

јаку јединицу, способну да задаје непријатељу озбиљне ударце на бојном пољу и да паралелно са тим развија успјешно живу политичку активност на терену. Кадровски, она је толико ојачала да је била у стању да послије непуну годину дана постојања издвоји из свог састава за црногорске и друге новоформиране јединице Народноослободилачке војске одједном цјелокупне штабове батаљона и један број четних руководилаца, а да при том обезбиди попуну упражњених мјеста која су се јавила прекомандом ових кадрова.¹³

Као таква, Бригада је могла да слави годишњицу свог постојања у крвавом обрачуна са Њемцима, не дозвољавајући им одступницу преко Никшића и даље на сјевер. Стотине и стотине непријатељских војника избачених из строја у долини Зете и њихова заробљена или уништена ратна опрема остали су као најбоља легитимација високе борбене способности VI црногорске бригаде, што је истовремено и доказ о раду комуниста у њој. Гледано са становишта наше историографије о рату и револуцији 1941—1945. године, изнијети примјери указују на потребу комплексног истраживања мјеста и улоге Комунистичке Партије у јединицама и на терену, узимајући у обзир и класне, и социјалне, и економске, и све друге факторе који су њен рад детерминисали.

чете и преко конференција објашњавати сељацима ситуацију и побједу народноослободилачке војске, јер без тога није могуће убиједити масе у правилност борбе нити их мобилисати у њој, стајало је, поред осталог, у директиви замјеника комесара Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке од 2. децембра 1943. (Зборник НОР-а, том III, књ. 6, стр. 257).

Слично се истиче и у писму комесара Другог ударног корпуса од 12. децембра исте године у вези с офанзивом коју су непријатељи предузели од правца Санџака. Путем свакодневних зборова и конференција, у мјестима куда јединице пролазе и гдје бораве, објашњавати народу намјере непријатеља и истицати стално задатке који му се у том моменту намећу. (Исто, стр. 259.)

¹³ Из извјештаја руководиоца Политодјела Приморске оперативне групе Централном комитету КПЈ од 22. XI 1944, у коме се још истиче да је стање у Шестој бригади „у сваком погледу задовољавајуће“. (Архив Историјског института Црне Горе, бр. Ш 2—101 (44).)